

MAKTABGASHA TALIM TASHKILOTIDA BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISH VAZIFALARI VA DIDAKTIK O'YINLAR

Nuraliyeva Shirmonoy Ibragimovna

Quvasoy pedagogika kolleji maxsus fan o'qituvshisi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar nutqini rivojlantirish jarayonining ahamiyati va didaktik o'yinlar orqali bu jarayonni samarali tashkil etish masalalari tahlil qilinadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutq rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari, pedagogik yondashuvlar va zamonaviy metodlar yoritib beriladi. Shuningdek, didaktik o'yinlarning bolalar nutqini rivojlantirishdagi o'rni, ularning asosiy turlari va ta'lim jarayoniga integratsiya qilish usullari batafsil muhokama qilinadi. Maqolada ta'lim metodlarini takomillashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, bolalar nutqi, didaktik o'yinlar, ta'lim metodlari, kommunikativ ko'nikmalar, o'yin pedagogikasi, so'z boyligini oshirish*

KIRISH. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun nutq rivojlanishi shaxsiy taraqqiyotning muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bolalar dunyoni anglash jarayonida o'z fikrlarini ifodalash, atrof-muhit bilan muloqot qilish va o'qish-yozishga tayyorgarlik ko'rish kabi jarayonlarni aynan shu yoshda o'zlashtiradilar. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish bo'yicha maxsus pedagogik metodlar ishlab chiqilishi va amaliyotga joriy etilishi zarur [1].

Bolalar nutqini rivojlantirish faqat tilshunoslik yoki muloqot bilan cheklanib qolmay, balki tafakkur jarayoni, ijtimoiylashuv va psixologik moslashuv bilan ham chambarchas bog'liq. Bu jarayonda didaktik o'yinlar muhim rol o'ynaydi. Chunki o'yinlar bolalar uchun tabiiy faoliyat bo'lib, ular orqali yangi so'zlarni o'rganish, to'g'ri talaffuz qilish, muloqot qoidalarini o'zlashtirish osonlashadi.

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning vazifalari, uning pedagogik asoslari va didaktik o'yinlarning o'rni haqida atroflicha fikr yuritiladi.

ASOSIY QISM

Bolalar nutqining rivojlanishi psixologik, fiziologik va pedagogik omillar ta'sirida shakllanadi. Pedagogik jihatdan olib qaraganda, bolalarning so'z boyligini oshirish, grammatik jihatdan to'g'ri gap qurish, muloqot ko'nikmalarini shakllantirish kabi jihatlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Bolalar nutqini rivojlantirishning asosiy pedagogik vazifalari quyidagilardan iborat [2]:

So'z boyligini oshirish

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Bolalar yangi soʻzlarni tez oʻzlashtirishlari uchun maxsus taʼlimiy oʻyinlar va vizual materiallardan foydalanish muhim. Tasviriyl kartochkalar, predmetli oʻyinlar orqali ularga yangi soʻzlar tanishtiriladi.

Toʻgʻri talaffuz va fonetik rivojlanish

Bolalar ayrim tovushlarni notoʻgʻri talaffuz qilishi mumkin. Buning oldini olish uchun tovushli oʻyinlar, sheʼr va qoʻshiqlar orqali talaffuz ustida ishlash zarur.

Bogʻlangan nutqni shakllantirish

Bolalar fikrlarini toʻgʻri ketma-ketlikda ifodalashni oʻrganishlari kerak. Bu uchun hikoya tuzish, dialog oʻyinlari, sahnalashtirilgan mashgʻulotlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Muloqot madaniyatini shakllantirish

Bolalar bir-birlari bilan muloqot qilishni oʻrganishlari, hurmat bilan gaplashish, navbatga rioya qilish kabi qoidalarini egallashlari kerak.

Didaktik oʻyinlar taʼlim jarayonini qiziqarli, tabiiy va samarali tashkil etish uchun muhim vosita hisoblanadi. Ushbu oʻyinlar bolalarning faolligini oshiradi, ularning nutqiy faolligini kuchaytiradi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Didaktik oʻyinlarning asosiy turlari [3]

1. Soʻz boyligini oshiruvchi oʻyinlar

- o "Nima qayerda oʻsadi?" – bolalar meva va sabzavotlarni nomlash orqali ularning oʻsish joyini aytishadi.
- o "Mening dunyom" – bolalar atrof-muhitdagi narsalarni tavsiflash orqali yangi soʻzlar oʻrganishadi.

2. Talaffuz va fonetik rivojlanish uchun oʻyinlar

- o "Sehrli tovush" – maʼlum bir harf yoki tovushga oid soʻzlarni topish orqali talaffuz mashqlari bajariladi.
- o "Sheʼr aytamiz" – bolalar qiziqarli sheʼrlarni oʻrganib, ular orqali toʻgʻri talaffuzni shakllantirishadi.

3. Bogʻlangan nutqni rivojlantiruvchi oʻyinlar

- o "Hikoya yaratamiz" – rasmlar yoki hikoya parchalarini birlashtirib, bolalar mustaqil hikoya tuzishadi.
- o "Sahna koʻrsatuvi" – bolalar berilgan voqealarni sahnalashtirish orqali bogʻlangan nutqni rivojlantirishadi.

4. Muloqot madaniyatini shakllantiruvchi oʻyinlar

- o "Men kimman?" – bolalar turli rollarni bajarish orqali muloqot qilishni oʻrganishadi.
- o "Xushmuomala gaplashamiz" – bolalar toʻgʻri muloqot qilish qoidalarini oʻrganishadi.

Bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida pedagoglar va ota-onalarning roli juda katta. Ular [4]:

- Bolalarning nutqiga eʼtibor qaratishi va uni doimiy ravishda rivojlantirishi lozim.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

- O'yinlarni ta'limiy maqsadga yo'naltirib, bolalar uchun foydali muloqot muhitini yaratishlari kerak.
- Bolalarni hikoya qilishga, yangi so'zlarni qo'llashga va o'z fikrlarini aniq bayon qilishga undashlari zarur.

XULOSA VA MUNOZARA

Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar nutqini rivojlantirish jarayoni bolaning umumiy intellektual rivojlanishida asosiy o'rin tutadi. Chunki nutq bolaning fikrlash qobiliyatini shakllantirish, atrof-muhitni anglash va o'z fikrlarini ifodalashning eng muhim vositasi hisoblanadi. Ta'limning dastlabki bosqichlarida bolalarning so'z boyligini oshirish, grammatik jihatdan to'g'ri gap qurish, talaffuzni shakllantirish va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor berish lozim.

Didaktik o'yinlar bolalarning nutqini rivojlantirish jarayonida eng samarali metodlardan biri sifatida qaraladi. O'yin orqali bola nafaqat yangi so'zlarni o'rganadi, balki ularni to'g'ri ishlatish, muayyan vaziyatlarga moslashtirish va faol muloqot qilishni o'zlashtiradi. Bu esa uning kelajakda ijtimoiy hayotga tayyorgarligini kuchaytiradi. Ayniqsa, rolli o'yinlar, hikoya tuzish mashqlari va fonetik o'yinlar bolalarning so'z boyligini oshirish va nutqining mantiqiy ketma-ketligini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'aniyev U.A. (2021). Bolalar nutqini rivojlantirishning zamonaviy metodlari. Toshkent: O'zbekiston Milliy nashriyoti.
2. Sattarova N.O. (2020). Maktabgacha ta'limda o'yin metodlarining pedagogik ahamiyati. Toshkent: Fan va ta'lim.
3. Kravtsova E.E. (2019). Pedagogik psixologiya: Nutqni rivojlantirish texnologiyalari. Moskva: Pedagogika.
4. Shirinova D.X. (2022). Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash. Samarqand: Ilmiy izlanishlar markazi.

